

Decentrale overheden: los knelpunten netcapaciteit op en zorg voor publieke sturing in marktordening warmtenetten

Op 16 mei vindt het AO Klimaat en energie in uw Kamer plaats. De gezamenlijke decentrale overheden – VNG, IPO en Unie van Waterschappen – geven u in dit kader graag enkele punten mee, die u kunt betrekken bij uw inbreng.

Netcapaciteit

De afgelopen maanden hebben diverse leden van uw commissie Kamervragen gesteld over problemen met de netcapaciteit. Ook heeft de Kamer dit voorjaar de motie-Agnes Mulder c.s. (TK 32.813, nr. 295) aangenomen, waarin is verzocht voor de korte termijn samen met betrokken partijen - waaronder netbeheerders, decentrale overheden en initiatiefnemers voor grootschalige duurzame-energieprojecten - oplossingen te zoeken voor die gebieden waar er sprake is van een capaciteitstekort. Bijvoorbeeld door te kijken of in deze gebieden experimenten of pilots mogelijk zijn waarbij wordt gekeken naar het loslaten van de redundantie-eis en de mogelijkheden van het voorkomen van piekbelasting. Binnenkort zal de minister een brief aan uw Kamer sturen waarin hij ingaat op deze problematiek. Wij geven u in aanloop naar deze brief graag enkele oplossingsrichtingen mee, waarvan wij hopen dat u deze onder de aandacht van de minister wilt brengen, zodat deze kunnen worden betrokken bij het kabinetsbeleid.

De korte termijn

Uit een eigen inventarisatie van provincies op urgente knelpunten bij toelevering op het elektriciteitsnet blijkt dat problemen met de beschikbare netcapaciteit nu het meest voorkomen buiten de Randstad. De knelpunten in het elektriciteitsnet gaan bij de verwachte toename in opwekcapaciteit dit jaar echter in het hele land spelen. Deze knelpunten staan de realisatie van de doelstellingen voor hernieuwbare energie op land uit het huidige Energieakkoord in de weg.

Er zijn al verschillende oplossingen bekend, die op relatief korte termijn verlichting in deze problematiek kunnen brengen. In dat kader geven wij u graag de volgende suggestie mee:

- Op korte termijn betreft dit het via innovatieve oplossingen creëren van meer ruimte op het bestaande net. Dit kan bereikt worden door het loslaten van de redundantie-eis, afschakelen van opwek op piekmomenten en ten slotte cable-pooling (zon- en wind op één kabel). Dit zonder dat dit gemeenschappelijk gebruik direct wordt gezien als een vorm van netbeheer met het bijbehorende eisenpakket. Er kan een snelle oplossing worden geboden door middel van een AMvB binnen de Crisis- en herstelwet en op langere termijn met een wetswijziging.

De langere termijn

Naast deze oplossing op korte termijn, vragen wij ook graag uw aandacht voor enkele oplossingen voor de langere termijn. Als provincies nemen we samen met onze partners de verantwoordelijkheid voor de hernieuwbare elektriciteitsopgave via de regionale energiestrategieën (RES'en). Dit kan alleen als netbeheerders de ruimte krijgen om tijdig en voldoende netcapaciteit te realiseren. Netcapaciteitsproblemen betreffen zowel problemen bij de invoer op het net als bij de afname van het net. Dit laatste gaat spelen wanneer grote (industriële) bedrijven hun energiebehoefte gaan elektrificeren. Als gebrek aan netcapaciteit de ruimtelijke mogelijkheden binnen het RES-proces voor hernieuwbare energieopwekking op land beperkt, kan dit leiden tot afname van het draagvlak voor de energietransitie. Hiermee wordt het behalen van de doelstelling voor hernieuwbare energie op land moeilijker en in sommige gevallen wellicht onmogelijk.

Naast de oplossingen op korte termijn hopen de gezamenlijke provincies dat u de minister vraagt ook enkele oplossingsrichtingen voor de langere termijn in zijn brief en zijn beleid inzake de netcapaciteit op te nemen:

- Kijk over de grenzen van de netbeheerders heen: maak het mogelijk dat projecten die duurzame energie opwekken ook aangesloten kunnen worden op netwerken van andere netbeheerders (als dat kostenteknisch mogelijk is).
- Onderzoek of in grensgebieden het elektriciteitsnetwerk van Duitsland of België kan worden gebruikt (voor het aanleveren van duurzaam opgewekte elektriciteit).
- Geef netbeheerders de ruimte voor het maken van voorinvesteringen, zodat zij in het net kunnen investeren op basis van de RES-plannen en niet hoeven te wachten tot het moment van daadwerkelijke aanvragen van projectontwikkelaars.
- Onderzoek of de regelgeving aangepast kan worden zodat netbeheerders ook de bevoegdheid krijgen om elektriciteit op te slaan.
- Door de netbeheerders de ruimte te geven om elektriciteit tijdelijk op te slaan kan het elektriciteitsnet worden ontlast.

- Verruim de regelgeving/experimenteeruimte voor het opzetten van kleinschalige netwerken op bijvoorbeeld bedrijventerreinen.

Marktordening warmtenetten; publieke sturing is nodig

Gemeenten en provincies hebben behoefte aan helderheid over het aanbod dat zij aan haar burgers kan bieden als alternatief voor verwarmen met aardgas. Deze helderheid is nodig wat betreft de doelen en randvoorwaarden, maar ook de spelregels voor de samenwerking met partijen die actief zijn in de energievoorziening.

Tempo moet omhoog

De opgave voor de gebouwde omgeving is zeer groot, het vraagt een transformatie van onze ruim zeven miljoen huizen en één miljoen gebouwen. De matig geïsoleerde en vrijwel volledig aardgas verwarmde gebouwde omgeving wordt omgebouwd naar goed geïsoleerde woningen en gebouwen die we duurzaam verwarmen. Deze transitie is niet alleen technisch van aard; maatregelen moeten voor iedereen haalbaar en betaalbaar zijn. Om de klimaatdoelen te halen moet het tempo van verduurzaming daarom fors worden opgevoerd tot meer dan 200.000 woningen per jaar, resulterend in 1,5 miljoen aardgasvrije woningen in 2030. Dat dit gehaald wordt is onzeker, omdat aan sommige randvoorwaarden niet is voldaan. De belangrijkste daarvan is haalbaar- en betaalbaarheid. Gemeenten als uitvoerders zien de tekorten op het sociaal domein fors toenemen en kunnen de uitvoering van het klimaatakkoord daarom niet waarmaken. Onze inwoners moeten ook tegemoet gekomen worden.

Maak gemeentelijke regie waar

Gemeenten wordt gevraagd regie te voeren op de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Hiertoe moeten zij natuurlijk wel worden uitgerust. Het kan niet zo zijn dat deze regievoering onmogelijk wordt omdat wetgeving een succesvolle uitvoering in de weg gaat zitten. Helderheid voor wat betreft randvoorwaarden en spelregels zijn essentieel. Gemeenteraden worden geacht al in 2021 in de transitievisie warmte een realistisch tijdpad vast te leggen waarop wijken van het aardgas gaan terwijl de wetgeving om dit waar te maken dan pas gereed is.

De transitievisies warmte brengen de duurzame warmtelevering voor de wijken in kaart. Gemeenten doen dat op basis van objectieve data, een uitgebreid proces voor het verkrijgen van participatie en draagvlak en de toetsing op onder andere maatschappelijke kosten. Dan moet er daarna wel warmte geleverd worden. En daar gaan gemeenten juist nog niet over, een transparante markt hiervoor moet nog geordend worden. Het kan niet zo zijn dat de gemeente bij deze keuze 'gegijzeld' kan worden door de markt die feitelijk een monopolie heeft op warmtelevering en distributie. Additionele eisen, een businesscases waarbij de bewoner meer moet betalen of de lastigheid die gemeenten nu soms ervaren bij het überhaupt vinden van een exploitant zullen de transitie remmen. Van het kabinet en Kamer verwachten wij dan ook dat zij de condities scheppen die wij nodig hebben om hier het nieuwe partnerschap te kunnen vormgeven. Dit past in dezelfde opgave om leveringszekerheid, veiligheid, betaalbaarheid en bescherming van de afnemer goed te regelen.

Voorkom monopolies

Voor de uitvoerbaarheid is het daarom van belang dat voor de warmte van de toekomst verschillende privaat-publieke werkvormen mogelijk worden gemaakt. Helemaal aan de markt, helemaal publiek of iets er tussenin. Met de betaalbaarheid en aanspreekbaarheid in het achterhoofd willen de gemeenten dat ook netwerkbedrijven ruimte krijgen om een rol te spelen in dit nieuwe partnerschap. Als er geen keuzes gemaakt worden in de aansturing en regie op de warmtenetten zijn we private monopolisten van warmtenet-eigenaren aan het oprichten. Het verhoogt de kosten voor de samenleving vanwege rendementseisen, minder rendabele projecten zullen niet worden gerealiseerd. De keuzevrijheid voor het alternatief voor aardgas wordt hierdoor beperkt.

Publiek belang

Beschouw warmtenetten als een publieke aangelegenheid waarbij gemeenten meer in de centrale positie moeten worden gebracht en gefaciliteerd. Zij kunnen, afhankelijk van de lokale opgave, verschillende arrangementen aangaan met stakeholders voor de aanleg en het beheer van nieuwe, lokale, warmte-infrastructuren. Inwoners en bedrijven inclusief de industrie moeten net als bij het elektriciteits- en gasnet, ook kunnen rekenen op een publieke partij die zonder aanbesteding voor de aanleg en het beheer van warmte infrastructuur kan zorgen. De overheid moet daarbij ook kunnen sturen in het verlenen van vergunningen op bronnen zoals aquathermie, restwarmte, geothermie of andere technieken aan open netten. Inwoners en bedrijven zijn daarbij gebaat.